

KRZYSZTOF KACZMAREK

DUCHOWNI ORDYNOWANI
PRZEZ BISKUPA KUJAWSKIEGO
JANA KARNKOWSKIEGO W 1533 r.*

Problematyka związana ze święceniami kandydatów do stanu duchownego jest w ostatnich latach nader często podejmowana przez historyków średnio-wiecznego Kościoła. Związane z nią kwestie zostały co prawda wyczerpująco umocowane w ramach prawa kanonicznego i lokalnego ustawodawstwa kościelnego¹, wciąż jednak widać potrzebę badań ukazujących stosowanie odpowiednich kanonów w praktyce. Nic w tym dziwnego – zasób źródeł, które pozwalają na prowadzenie takich studiów, jest mocno ograniczony, bowiem do

Dr hab. KRZYSZTOF KACZMAREK, prof. UAM – Zakład Historii Średniowiecznej w Instytucie Historii UAM; adres do korespondencji: ul. Umultowska 89d, 61-614 Poznań; e-mail: krzymosina@op.pl

* Praca napisana w ramach projektu badawczego nr 2015/19/B/HS3/00912 (Wykazy duchownych wyświęconych przez biskupów gnieźnieńskich w latach 1482-1493) finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki.

¹ L. OTT, *Das Weihesakrament*, Freiburg im Breisgau 1969; A.A. HÄUBLING, *Weihe, -grade, -hindernisse. A. Westkirche*, w: *Lexicon des Mittelalters*, Bd. 8, München 1997, kol. 2104-2107 (dalej cyt.: LdM); V. FUCHS, *Der Ordinationstitel von seiner Entstehung bis auf Innozent III*, Bonn 1930; R. PUZA, *Weihetitel*, LdM, Bd 8, kol. 2109; z polskich autorów zob. L. PAWLINA, *Dymisoria w rozwoju historycznym*, Lublin 1936; E. GÓRSKI, *Święcenia niższe i wyższe: studium liturgiczno-historyczne*, Sandomierz 1954; J. CHMIEL, *Interstycje w prawodawstwie Kościoła zachodniego. Studium historyczno-prawne*, Lublin 1976 (mps); ostatnio także A. GAŚSIOROWSKI, *Święcenia w diecezji kujawskiej na przełomie XV i XVI wieku*, „Roczniki Historyczne” 67(2001), s. 79-81; A. BOREK, *Święcenia duchowieństwa w późnośredniowiecznej Polsce: praktyka i jej uwarunkowania na przykładzie włocławskich wykazów święceń*, „Studia Źródłoznawcze” 52(2014), s. 46-50.

naszych czasów przetrwało niewiele średniowiecznych wykazów i ksiąg święceń. Wyraźnie uprzywilejowani pod tym względem są badacze kościoła angielskiego, gdyż w aktach czynności tamtejszych biskupów spisy ordynowanych przetrwały w dużej liczbie, i to już od połowy XIII w.² W krajach Europy kontynentalnej stan zachowania tych materiałów przedstawia się dużo gorzej, skromnie też wygląda ich zasób w przypadku średniowiecznych diecezji Kościoła polskiego. Dla niektórych biskupstw (np. Poznań, Wrocław) nie odnaleziono dotąd żadnych średniowiecznych wykazów osób wyświęconych, dla innych zaś (Kraków) zachowały się one w postaci szczątkowej³. Spośród wszystkich diecezji wchodzących w okresie przedtrydenckim w skład organizacji kościelnej na ziemiach polskich tylko w kilku wypadkach udało się odkryć na tyle obszerne spisy ordynowanego kleru, że można na ich podstawie pokusić się o wskazanie pewnych prawidłowości związanych z omawianym zjawiskiem. Materiały te były co prawda w ostatnich latach analizowane w literaturze przedmiotu, warto jednak w tym miejscu przywołać je raz jeszcze. W porządku chronologicznym są to: wykazy duchownych wyświęconych przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Zbigniewa Oleśnickiego i jego sufraganów w latach 1482-1493⁴, spisy kleryków ordynowanych przez biskupów kujawskich (Krzesława z Kurozwęk i Wincentego Przerębskiego) w latach 1496-1511⁵, listy duchownych wyświęconych na początku XVI w. (1506 r.) przez Macieja Drzewickiego w okresie jego posługi biskupiej w diecezji przemyskiej⁶, pochodzący z Włoc-

² Zob. D.M. SMITH, *Guide to Bishop's Registers of England and Wales. A Survey from the Middle Ages to the Abolition of Episcopacy in 1646*, London 1981.

³ K. KACZMAREK, *Święcenia duchowieństwa przez biskupa krakowskiego Jana Rzeszowskiego (†1488)*, „Folia Historica Cracoviensia” 18(2012), s. 143-165.

⁴ J. KORYTKOWSKI, *Zbigniew Oleśnicki, arcybiskup gnieźnieński i prymas Polski*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego” 15(1887), s. 233-309; J. WIESIOŁOWSKI, *Środowiska kościelne i kultura*, w: *Kultura Polski średniowiecznej XIV-XV wiek*, red. B. Geremek, Warszawa 1997, s. 256-307; K. KACZMAREK, *Zakonnicy na wykazach święconych z księgi arcybiskupa gnieźnieńskiego Zbigniewa Oleśnickiego (1482-1493)*, w: *Wielkopolska-Polska-Czechy. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesorowi Bronisławowi Nowackiemu*, red. Z. Górczak, J. Jaskulski, Poznań 2009, s. 297-315; materiały z Gniezna nie zostały dotąd wydane drukiem – piszący te słowa przygotowuje obecnie ich edycję.

⁵ W. KUJAWSKI, *Wykazy święconych z najstarszej księgi akt działalności biskupów wrocławskich (Kurozwęckiego i Przerębskiego – lata 1496-1511)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 72(1999), s. 23-112 (dalej cyt.: ABMK); A. GAŚSIOROWSKI, *Święcenia w diecezji kujawskiej*, passim; A. BOREK, *Święcenia duchowieństwa w późnośredniowiecznej Polsce*, passim.

⁶ A. ŁOSOWSKA, *Duchowni wyświęceni w Lublinie przez biskupa przemyskiego Macieja Drzewickiego (22 II 1506)*, ABMK 100(2013), s. 245-264.

ławka wykaz duchownych wyświęconych w 1516 r. przez sufragana Aleksandra Myszczyńskiego⁷, spisy kleryków ordynowanych w latach 1516-1529 przez biskupa kujawskiego Macieja Drzewickiego⁸, a także księga święceń diecezji płockiej, używana w latach 1514-1530 przez tamtejszego biskupa pomocniczego, Piotra Lubarta⁹.

Oprócz wymienionych zabytków z okresu przedtrydenckiego zachowały się także inne, dotąd nieobecne w naukowym obiegu, przekazy dokumentujące praktykę święceń kleru w wybranych diecezjach. Szczególnie atrakcyjne pole badawcze stanowią akta czynności ordynariuszy kujawskich z 1. połowy XVI w.: Jana Karnkowskiego, Łukasza Górki i Andrzeja Zebrzydowskiego, w których odnajdujemy interesujące nas przekazy¹⁰. Nie są one, co prawda, aż tak obszernie, jak niektóre z wymienionych wcześniej spisów, niemniej zasób zawartych w nich informacji jest na tyle interesujący, że warto przyjrzeć im się bliżej. W niniejszym przyczynku zajmiemy się krótkimi wykazami duchownych ordynowanych przez biskupa Jana Karnkowskiego¹¹.

Jan Karnkowski, syn chorążego halickiego Mikołaja Karnkowskiego, otrzymał prowizję na biskupstwo kujawskie latem 1531 r. Obracając się w młodości

⁷ K. KACZMAREK, *Święcenia duchowieństwa we Włocławku w 1516 r.*, „Zapiski Historyczne” 78(2013), z. 4, s. 103-117.

⁸ TENŻE, *Święcenia zakonników w diecezji kujawskiej w I połowie XVI wieku*, „Roczniki Humanistyczne” 62(2014), nr 2, s. 5-27; TENŻE, *Święcenia duchowieństwa przez biskupa włocławskiego Macieja Drzewickiego w latach 1516-1529*, ABMK 104(2015), s. 55-92.

⁹ E. WIŚNIOWSKI, *Duchowni święceni w roku 1515 w świetle płockiej księgi święceń*, „Roczniki Humanistyczne” 34(1986), z. 2, s. 507-512; TENŻE, *Liczebność święceń kapłańskich w diecezji płockiej w latach 1514-1530*, w: *Religia, edukacja, kultura. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Litakowi*, red. M. Surdacki, Lublin 2002, s. 35-46; TENŻE, *Terminarz i miejsce święceń osób duchownych w diecezji płockiej w latach 1515-1530*, w: *Kościół, społeczeństwo, kultura. Prace ofiarowane Profesorowi Wiesławowi Müllerowi z okazji pięćdziesięciolecia pracy naukowej i dydaktycznej*, red. J. Drob, H. Łaszkiwicz, A. Stasiak, B. Szady, C. Taracha, Lublin 2004, s. 37-45; ostatnio także K. KACZMAREK, *Święcenia zakonników w diecezji płockiej w I połowie XVI wieku*, „Roczniki Historyczne” 77(2011), s. 103-148.

¹⁰ Zob. Archiwum Diecezjalne we Włocławku: *Akta działalności biskupów kujawskich i pomorskich. Akta Macieja Drzewickiego (1513-1531) i Jana Karnkowskiego (1531-1537)*, sygn. ABKP 2(19) (dalej cyt.: ABKP 2(19)); *Akta działalności biskupów kujawskich i pomorskich. Akta Jana Karnkowskiego (1531-1537), Łukasza Górki (1538-1542), Mikołaja Dzierzgowskiego (1543-1546), Jana Drohojowskiego (1551-1557) i Jana Karnkowskiego (1567-1581)*, sygn. ABKP 3(20); *Akta działalności biskupów kujawskich i pomorskich. Akta Andrzeja Zebrzydowskiego (1546-1551) i Jakuba Uchańskiego (1557, 1561-1562)*, sygn. ABKP 4(22).

¹¹ Zob. K. KACZMAREK, *Święcenia duchowieństwa przez biskupa Andrzeja Zebrzydowskiego w 1550 r.* (w druku).

w kręgach dworskich i pozostając w służbie króla Zygmunta I, zdołał zgromadzić liczne beneficja, które stały się podstawą jego kariery kościelnej. Poczynając od prepozytury skalbmierskiej (ok. 1503-1509 r.), konsekwentnie wspinał się w hierarchii kościelnych stanowisk, dochodząc u schyłku życia do godności biskupich w Przemyślu (1528 r.) oraz Włocławku (1531 r.). Stolicą biskupią na Kujawach zarządzał tylko 6 lat, znaczną część tego czasu spędzając poza stołeczną katedrą u boku króla. Fakt ten nie przeszkodził mu w sprawnym kierowaniu diecezją – zapisał się w jej dziejach jako dobry gospodarz, dbający o rozwój dóbr biskupich. W 1534 r. poważnie zachorował; ostatnie lata życia spędził w Krakowie – przeczuwając zbliżający się zgon, kazał sporządzić sobie we włocławskiej katedrze okazały nagrobek, który po śmierci (1537 r.) skrył jego doczesne szczątki¹².

Krótki pontyfikat naznaczony dodatkowo częstą nieobecnością w diecezji sprawił, że w aktach czynności Jana Karnkowskiego odnajdujemy skromne ślady zaangażowania biskupa w akcje święceń kleru. W księdze stanowiącej zapis jego czynności pontyfikalnych odnajdujemy ledwie trzy wykazy duchownych ordynowanych przezeń na wiosnę 1533 r. Zostały one wpisane do biskupiej księgi za pomocą zwyczajowego formularza, który obejmował imię oraz imię ojca święconego kleryka, jego przynależność diecezjalną, tytuł do święceń (w przypadku *ordines maiores*), a dla kandydatów spoza diecezji także odpowiednią licencję, uprawniającą do przyjęcia święceń z rąk obcego biskupa. Nieco inny formularz wpisu stosowano w wypadku zakonników, przy których notowano ich obserwancję oraz przynależność konwentualną, a także zgodę zakonnych przełożonych na przyjęcie święceń. Pamiętając o tych zasadach, musimy naturalnie mieć na względzie fakt, iż trzeba je traktować w kategoriach pewnego modelu, którego co prawda zasadniczo skrupulatnie przestrzegano, ale zdarzały się od niego wyjątki, które dziś trudno racjonalnie wytłumaczyć. Pomijanie w poszczególnych wpisach wymienionych wyżej informacji mogło być efektem jakichś nadzwyczajnych warunków, na których wybrani kandydaci stawali do święceń¹³, nie możemy też wykluczyć zwykłych pomyłek skrybów, którzy wpisywali dane święconych do biskupich ksiąg czynności. W wypadku

¹² W. URBAN, *Karnkowski Jan*, PSB, t. XII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966-1967, s. 74-76; w zwięzły sposób także: K. ŚMIGIEL, *Karnkowski Jan*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. VIII, Lublin 2000, kol. 855; por. *Inwentarz dóbr i dochodów biskupstwa włocławskiego z roku 1534*, wyd. B. Ulanowski, „Archiwum Komisji Historycznej” 10(1916), s. 1-128.

¹³ Por. A. BOREK, *Święcenia duchowieństwa w późnośredniowiecznej Polsce*, s. 48.

zakonników, których notowano niekiedy tylko z imienia, pomijając ich przynależność zakonną i konwentualną, w grę mógł też wchodzić brak zainteresowania ich dalszymi losami – pozostając na utrzymaniu swych klasztornych przełożonych, nie starali się o beneficja kościelne czy prowizje do święceń i funkcjonowali poza ekonomicznymi strukturami diecezji. Spisy duchownych wyświęconych przez Jana Karnkowskiego wolne są pod tym względem od jakichkolwiek opustek – pisarz, który włączył dane ordynowanych kleryków do akt biskupich, nadzwyczaj konsekwentnie trzymał się „klasycznych” zasad sporządzania takich wpisów.

Pierwszy z interesujących nas spisów przynosi informacje o dwóch akolitych wyświęconych w niedzielę *quingagesimae* (zwaną też *Esto mihi*), czyli 23 II 1533 r.; w drugim, datowanym na sobotę *Sicientes* (23 III 1533 r.), odnajdujemy pięciu akolitów, sześciu subdiakonów oraz 21 diakonów, w trzecim zaś, sporządzonym w Wielką Sobotę (12 IV 1533 r.), odnotowano sześciu diakonów oraz 21 prezbiterów¹⁴. Wymienione terminy pokrywają się – z jednym wyjątkiem – z zaleceniami ustawodawstwa kościelnego, by chętnych do przyjęcia święceń przedstawiać biskupom w cztery soboty kwartalnych „suchych dni”, w sobotę *Sicientes* oraz w Wielką Sobotę. Przeprowadzone dotąd badania nad praktyką święceń w poszczególnych diecezjach pokazały, że biskupi zasadniczo trzymali się tych zaleceń, choć zdarzało się im również święcić *extra tempus*. Ta ostatnia możliwość – choć dopuszczalna – była jednak obwarowana pewnymi obostrzeniami: poza kanonicznymi terminami można było udzielać wyłącznie święceń niższych, należało też przestrzegać zasady, która mówiła, by nie ordynować wtedy kleryków na masową skalę. Znane dotąd przypadki święceń poza zwyczajowymi terminami pochodzą z terenu diecezji krakowskiej (biskup Jan Rzeszowski), płockiej (sufragan Piotr Lubart) oraz kujawskiej (sufragan Aleksander Myszczyński i biskup Maciej Drzewicki)¹⁵. Ostatnio udało się też poświadczyć podobne praktyki dla diecezji poznańskiej. Akta biskupie Jana Latańskiego informują, że *die solis quarto Novembris 1526 in ecclesia Cozłoviensi alias dominica prima post festum Omnium Sanctorum* [podkr. K.K.], *Andream Joannis de Studzyenyecz et Stephanum Andree de Pakoslawycze, cleri-*

¹⁴ ABKP 2(19), fol. 233r, 238r-239v, 244r-244v.

¹⁵ K. KACZMAREK, *Święcenia duchowieństwa przez biskupa krakowskiego Jana Rzeszowskiego*, s. 149-150; TENŻE, *Święcenia zakonników w diecezji płockiej*, s. 137-138; TENŻE, *Święcenia duchowieństwa we Włocławku w 1516 r.*; s. 108-109; TENŻE, *Święcenia duchowieństwa przez biskupa włocławskiego Macieja Drzewickiego*, s. 63.

*cos dioecesis Posnaniensis, Reverendissimus dominus ad gradus seu ordines accolitatus promovit et ordinavit*¹⁶. W niedzielę święcił również nieco później sufragan poznański Jakub Dziaduski, który *sub anno incarnationis Domini millesimo quingentesimo quadragesimo secundo, Dominica sexagesima* [podkr. K.K.] *in ecclesia cathedrali Posnaniensi* ordynował do stopnia akolity Mikołaja Trzebuchowskiego z Trzebuchowa w diecezji włocławskiej¹⁷. Poza kanonicznymi terminami święcił też pojedynczych akolitów biskup poznański Adam Konarski: w czwartek 23 V 1566 r. ordynował on Aleksego (syna Wojciecha) z Wolborza¹⁸, także w czwartek 12 VI 1572 r. udzielił święceń akolitatu Franciszkowi Krupce¹⁹, zaś w środę 10 XII tego samego roku ordynował do stopnia akolity Jana Skałowskiego²⁰. Święcenia *extra tempus* (z zachowaniem wszak obowiązujących je obostrzeń) praktykował także, jak widać, Jan Karnkowski.

Z braku kontynuacji omawianych wykazów w kolejnych miesiącach 1533 r. i w latach następnych dla pontyfikatu tego biskupa nie da się – niestety – przeprowadzić takich analiz, jak to miało miejsce w przypadku Krzesława z Kurozwęk, Wincentego Przerębskiego oraz Macieja Drzewickiego, i pokazać, że liczba kleryków ordynowanych przezeń w okresie wielkanocnym dominowała nad liczbą duchownych odbierających święcenia w innych terminach²¹. Odnotujmy mimo wszystko fakt, że jedyne znane nam wykazy święconych z okresu jego rządów w diecezji włocławskiej pochodzą właśnie z tego okresu roku liturgicznego.

¹⁶ Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu (dalej cyt.: AAP), sygn. Acta Episcopalia, t. 8, fol. 54r.

¹⁷ Tamże, fol. 334r.

¹⁸ AAP, sygn. Akta Episcopalia, t. 11, fol. 266v: *Die vigesima tertia Maii, Reverendissimus dominus in curia sua Cziansimensis...Alexii Alberti de Wolborz, dioecesis Gneznensis ad titulum certum beneficii capellania Cziansimensis ad gradus accolitatus promovit et ordinavit.*

¹⁹ AAP, sygn. Acta Episcopalia, t. 12, fol. 193r: *Eodem die quo supra [12 VI 1572 – K.K.] Reverendissimus in Christo pater et dominus, dominus Adam Conarski, Dei gratia episcopus Posnaniensis, nobilem Franciscum Crupka ad titulum certi beneficii praepositure seu ecclesiae parochialis in Sochaczew, dioecesis sue Posnaniensis, rite examinatum ... ad gradus accolitatus promovit et ordinavit.*

²⁰ Tamże, fol. 220v: *Reverendissimus in Christo pater et dominus, dominus Adam Conarski, episcopus Posnaniensis, nobilem et discretum Joannem Valentini Skalowski, dioecesis sue Posnaniensis, ad titulum certi beneficii ecclesiae parochialis in Zyrkowo rite examinatum... ad gradus accolitatus promovit et ordinavit die vero X Decembris.*

²¹ A. BOREK, *Święcenia duchowieństwa w późnośredniowiecznej Polsce*, s. 53-54; K. KACZMAREK, *Święcenia duchowieństwa przez biskupa włocławskiego Macieja Drzewickiego*, s. 61-62.

Wszystkie święcenia, jakich udzielił kujawski ordynariusz, odbyły się we Włocławku. Konkretne miejsce odprawianej przez biskupa celebry nie zostało w źródle oznaczone wprost – tylko w odniesieniu do święceń z 23 II 1533 r. odnotowano, że Jan Karnkowski ordynował akolitów *in sua ecclesia*, to znaczy we włocławskim kościele katedralnym²². Występujące w pozostałych zapiskach określenie *in ecclesia Wladislaviensi* można jednak bez wątpienia identyfikować z tą samą świątynią – analogie z innych wykazów wyświęconych pokazują dowodnie, że w okresie Wielkiego Postu biskupi zjeżdżali do swych stolic i świętowali w katedrach Wielkanoc. Można więc założyć, że przebywający w tym czasie we Włocławku ordynariusz diecezji także zwołał kandydatów do święceń do jej stołecznego kościoła.

Z przeprowadzonych wyżej obliczeń wynika, że wiosną 1533 r. Jan Karnkowski udzielił łącznie 61 święceń, w tym siedmiu święceń akolitu, sześciu subdiakonatu, 27 diakonatu oraz 21 święceń kapłańskich. Święcenia te przyjął grupa 33 kleryków, wśród których było 26 duchownych diecezjalnych oraz siedmiu przedstawicieli kleru zakonnego (trzech cystersów z Koronowa, dwóch kanoników regularnych z Lubrańca, jeden franciszkanin z Gdańska i jeden dominikanin z Torunia). Różnica między liczbą udzielonych święceń a liczbą osób, które do nich stanęły, wynika z przyjmowania przez większość kandydatów święceń wielokrotnych – z 33 osób, które między 23 lutego a Wielką Sobotą 1533 r. przyjął święcenia z rąk kujawskiego ordynariusza, tylko ośmiu kleryków zrobiło to jeden raz, 23 duchownych stanęło przed biskupem dwukrotnie, zaś dwie osoby otrzymały aż trzy święcenia. Wykaz sekwencji tych wielokrotnych święceń przedstawia się następująco:

Tabela 1.

Liczba święceń	Rodzaje święceń	Liczba święconych
3	akolitat, diakonat i prezbiterat	2
2	subdiakoniat i diakonat	6
2	diakoniat i prezbiterat	17

Ze zgromadzonych w tabeli danych widać, że żaden z kandydatów ordynowanych przez Jana Karnkowskiego między 23 II a 12 IV 1533 r. nie otrzymał

²² ABKP 2(19), fol. 233r.

od niego całej sekwencji święceń od akolitu do kapłaństwa. Najbliżej tego osiągnięcia było dwóch duchownych (Jan, syn Mikołaja z Czerwi koło Wolborza w diecezji gnieźnieńskiej oraz Marek, syn Jana z Chodcza w diecezji wrocławskiej), którzy byli przez biskupa święceni trzy razy. Możliwe zresztą, że nieobecnego w analizowanych wykazach święcenia subdiakonu także udzielił im Jan Karnkowski – miały na to czas w kanonicznym terminie przypadającym w sobotę po Środzie Popielcowej, tzn. 8 III 1533 r. Choć założenie takie wydaje się logiczne (nie widać powodu, by przebywający we Wrocławku klerycy mieli go opuścić dla pozyskania święceń subdiakona, a potem szybko wracać do miasta na święcenia), podkreślamy jednak, że wobec braku źródłowego poparcia dla tego domysłu ma on wyłącznie znamiona hipotezy.

Wśród 33 duchownych, którzy w interesującym nas czasie stanęli przed Janem Karnkowskim, aż 20 pochodziło spoza diecezji kujawskiej: po ośmiu kandydatów przybyło do Wrocławka z terenu diecezji płockiej i poznańskiej, zaś po dwóch z diecezji gnieźnieńskiej oraz chełmińskiej. Zjawisko prezentowania biskupom kandydatów do święceń spoza ich diecezji ma charakter uniwersalny w tym sensie, że występuje ono powszechnie w większym lub mniejszym natężeniu właściwie we wszystkich opisanych dotąd w literaturze wykazach ordynowanych. Fakt, iż mamy do czynienia ze zjawiskiem powszechnym, nie znaczy jednak, że potrafimy w przekonujący sposób wyjaśnić jego istotę i odpowiedzieć na pytanie, dlaczego niektórzy duchowni, zamiast przyjąć święcenia od własnych biskupów, udawali się po nie do obcych hierarchów. Omawiane zjawisko trudno badać, bowiem z terenu polskich diecezji z okresu przedtrydenckiego zachowało się bardzo niewiele wykazów święceń, które były prowadzone równoległe w poszczególnych biskupstwach. W efekcie trudno dziś w precyzyjny sposób odtworzyć dokładny przebieg wszystkich święceń wymienionych w nich kleryków – ich losy da się śledzić w bardzo wybiórczy sposób, nie należą do rzadkości przypadki jednostkowych wręcz informacji o święceniach danej osoby. Dysponując tak ograniczoną podstawą źródłową, trudno formułować jakieś ogólniejsze wnioski co do motywów postępowania wybranej grupy ordynowanych – tych, którzy po święcenia wybrali się poza granice własnej diecezji. Z taką sytuacją spotykamy się także w wypadku duchownych ordynowanych przez Jana Karnkowskiego. Z wyświęconego przezeń liczego grona kleryków spoza diecezji kujawskiej da się powiedzieć cokolwiek o wcześniejszych losach tylko jednego z nich: ordynowany na kapłana w Wielką Sobotę 1533 r. Stanisław (syn Mikołaja) z Bronierza w diecezji płockiej

został wcześniej wyświęcony przez plockiego sufragana, Piotra Lubarta, na subdiakona (2 IV 1530 r.) oraz diakona (16 IV 1530 r.)²³.

W dotychczasowych opracowaniach szczególnie zainteresowanie historyków budzili wyświęceni poza własnym biskupstwem diecezjanie płocki. Badania nad nimi zainicjował Stanisław Olczak, który odnalazł liczną grupę takich kleryków w księgach święceń biskupów poznańskich z przełomu XVI i XVII w. Dominowali wśród nich chętni do przyjęcia *ordines maiores*, wywodzący się z ulokowanych w obrębie diecezji plockiej dóbr królewskich i szlacheckich (około 75% całej populacji święconych), znacznie mniej natomiast (niepełna 23%) kandydatów pochodziło z miast i wsi kościelnych. Autor zastanawiał się nad powodami, dla których kandydaci z Mazowsza decydowali się na przyjęcie święceń z rąk obcych biskupów. Domyślał się, że wpływ na takie decyzje mógł mieć fakt celebrowania święceń przez poznańskich biskupów w warszawskiej kolegiacie św. Jana (dostępność miejsca), sugerował też, że znaczenie dla omawianej kwestii mógł niekiedy mieć posiadany przez duchownych tytuł do święceń, bowiem pewna grupa kleryków z diecezji plockiej, wyświęconych przez biskupów poznańskich, swoje źródła dochodów miała właśnie na terenie tamtejszej diecezji. Olczak dostrzegł jednak, że wśród kleryków plockich ordynowanych przez biskupów poznańskich byli i tacy, których beneficja znajdowały się na terenie macierzystej diecezji; pytał zatem, po co właściwie duchowny, który posiadał stałe uposażenie na terenie diecezji plockiej, miałby ubiegać się o święcenia u obcego (w tym przypadku poznańskiego) hierarchy, skoro zaraz po ich pozyskaniu i tak wracał do pracy duszpasterskiej w kościele podległym jego prawdziwemu biskupowi²⁴?

Zjawisko, które Olczak badał na podstawie nowożytnych ksiąg święceń z Poznania, występuje także w powstałych kilkadziesiąt lat wcześniej wykazach duchownych wyświęconych przez biskupów kujawskich – liczba kandydatów z terenu Mazowsza, udających się po święcenia do Włocławka, urosła gwałtownie na początku XVI w., w dobie pontyfikatu Wincentego Przerębskiego. Według ks. Witolda Kujawskiego kandydaci z Mazowsza mieli wówczas chętni-

²³ *Metrica ordinacionis presbiterorum et clericorum per reverendum olim patrem dominum Petrum, Dei gratia episcopum Lacedemonensem, archidiaconum, suffraganeum et canonicum Plocensem ab anno Domini 1515 usque ad M.D.XXX*, Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, sygn. rkp. 4874 I, fol. 123r i 124v (dalej cyt.: *Metrica ordinacionis*).

²⁴ S. OLCZAK, *Diecezjanie płocki w poznańskich księgach święceń z przełomu XVI i XVII stulecia*, „*Studia Płockie*” 13(1985), s. 91-112.

nie przyjmować święcenia we Włocławku ze względu na osobę ich szafarza; Wincenty Przerębski przed objęciem diecezji kujawskiej zasiadał na stolicy biskupiej w Płocku²⁵. Słusznie jednak Arkadiusz Borek zauważył ostatnio, że domysł ten tylko częściowo może wyjaśniać obserwowany trend, bowiem Mazowszanie zaczęli tłumnie napływać po święcenia do Włocławka dopiero po kilku latach pontyfikatu swego byłego pasterza²⁶. Proponował zatem, by owe masowe migracje z Mazowsza do Włocławka kandydatów do święceń tłumaczył jakimiś (bliżej zresztą przezeń nieokreślonymi) trudnościami w pozyskaniu przez nich *ordines maiores* „na miejscu”, to znaczy w obrębie diecezji płockiej²⁷. Do powyższych obserwacji dodajmy jeszcze jedną uwagę: dużą liczbę kandydatów z Mazowsza widać także w wykazach wyświęconych, powstałych w okresie rządów innych od dotąd wymienionych biskupów kujawskich – występują oni obficie w spisach kleryków ordynowanych przez Macieja Drzewickiego w latach 1516-1529²⁸, są także w analizowanych wykazach Jana Karnkowskiego. Wygląda więc na to, że zjawisko masowego przyjmowania przez duchownych z Mazowsza święceń we Włocławku nie miało charakteru doraźnego, tylko utrzymywało się długo, przez niemal całą 1. połowę XVI stulecia.

Podejmując próbę wskazania powodów, które mogły skłonić wielu kleryków z diecezji płockiej do przyjęcia święceń z rąk biskupów kujawskich, zastanówmy się wpierw, co właściwie oznaczają wpisane do wykazów i ksiąg święceń adnotacje o diecezjalnym pochodzeniu ordynowanego duchowieństwa. Jak rozumieć informację, że – na przykład – wyświęcony na diakona 29 III 1533 r. Mikołaj (syn Jakuba) był „z Dobrzynia z diecezji płockiej”²⁹? Wiadomość tę można odczytać na dwa sposoby – jako wskazanie, skąd ów Mikołaj przybył po święcenia, ale też jako oznaczenie miejsca jego pochodzenia, bez przesądzania wszak, czy to właśnie stamtąd święcony kleryk bezpośrednio przyjechał do Włocławka. Interesująca jest lektura wykazów duchownych wyświęconych w latach 1516-1529 przez biskupa kujawskiego Macieja Drzewickiego, w których odnajdujemy liczne grono diecezjan płockich³⁰. Ponieważ dla tego samego

²⁵ W. KUJAWSKI, *Wykazy święconych*, s. 25.

²⁶ A. BOREK, *Święcenia duchowieństwa w późnośredniowiecznej Polsce*, s. 56-57.

²⁷ Tamże, s. 57.

²⁸ K. KACZMAREK, *Święcenia duchowieństwa przez biskupa włocławskiego Macieja Drzewickiego*, s. 66-67.

²⁹ A. BOREK, *Święcenia duchowieństwa w późnośredniowiecznej Polsce*, s. 57.

³⁰ K. KACZMAREK, *Święcenia duchowieństwa przez biskupa włocławskiego Macieja Drzewickiego*, s. 71-89.

okresu dysponujemy księgą święceń duchownych diecezji płockiej, prowadzoną na potrzeby sufragana Piotra Lubarta, możemy sprawdzić, ilu duchownych ordynowanych we Włocławku odebrało wprawdzie święcenia we własnej diecezji. Okazuje się, że grono takich osób jest niewielkie i ogranicza się do zaledwie kilku kleryków, podczas gdy inni diecezjanie płoccy w ogóle nie występują w księdze tamtejszego sufragana³¹. Oczywiście, zawsze trzeba brać pod uwagę fakt, że duchowni ci mogli odebrać święcenia od płockiego ordynariusza, ale możliwości tej nie sposób zweryfikować na podstawie źródeł. Można więc uznać, że wielu duchownych z diecezji płockiej bardzo wcześnie opuszczało granice biskupstwa i wkraczało na drogę kariery kościelnej w innych diecezjach. W sposób szczególny dotyczyło to tych kleryków, którzy zdecydowali się na przyjęcie *ordines maiores* – ta grupa jest pod względem liczebności dominująca wśród diecezjan płockich, wyświęconych przez biskupów kujawskich w całej 1. połowie XVI w. Raz jeszcze więc, choć w nieco zmodyfikowanej postaci, ponawiamy postawione już wcześniej pytanie: dlaczego właściwie klerycy z diecezji płockiej nie przyjmowali (choć mogli to uczynić) wyższych święceń od własnych biskupów, tylko odbierali je od obcych (w omawianym wypadku – kujawskich) hierarchów?

Próbując rozjaśnić tę kwestię, przyjmujemy, że w sytuacjach jednostkowych zawsze trzeba brać pod uwagę zdarzenie losowe, które mogło uniemożliwić jakiemuś – powiedzmy – diakonowi przystąpienie do święceń kapłańskich u płockiego ordynariusza bądź jego sufragana i zmuszenie go tym samym do odebrania ich z rąk biskupa innej diecezji. Raz jeszcze przywołamy w tym miejscu wzmiankowaną wcześniej osobę Stanisława z Bronierza, który święcenia diakonatu otrzymał w Płocku od sufragana Piotra Lubarta, ale – choć teoretycznie mógł – nie przyjął z jego rąk święceń kapłańskich (wiemy, że Piotr Lubart ordynował płockie duchowieństwo 10 VI 1530 r.)³². Do święceń prezbiteratu Stanisław stanął we Włocławku dopiero po upływie trzech lat, co należy uznać za ogromną wprost zwłokę, możliwą do wytłumaczenia chyba tylko właśnie jakimiś nadzwyczajnymi (choroba ?) przeszkodami. Biorąc powyższe pod uwagę, trudno jednak zakładać, że to właśnie jakieś niespodziewane okoliczności skłoniły wszystkich (większość ?) kleryków płockich, wyświęconych we Włocławku, do przyjęcia *ordines* poza własną diecezją. W tej sytuacji wra-

³¹ *Metrica ordinacionis*, passim.

³² *Metrica ordinacionis*, fol. 126v.

camy do pomysłu rzuconego niegdyś przez Olczaka i proponujemy przyjrzeć się bliżej tytułom do święceń, jakimi legitymowały się te osoby.

Analiza tej kwestii wykazała, że większość z nich nie dysponowała jeszcze własnym beneficjum – wśród interesującego nas grona kleryków zdecydowanie przeważali kandydaci wyświęceni na podstawie prowizji udzielonej im przez duchownych bądź świeckich patronów. Ta informacja sama w sobie nie jest zaskakująca, bowiem to właśnie poręczenia były zdecydowanie najpopularniejszym sposobem pozyskiwania tytułu do święceń na ziemiach polskich w dobie przedtrydenckiej. Interesujące jest natomiast to, że większość takich prowizji wystawili płockim diecezjanom poręczyciele spoza tego biskupstwa. W przypadku kleryków wyświęconych przez Macieja Drzewickiego byli to głównie sufragani kujawscy, kanonicy włocławscy, kruszwicki i warszawscy (rzadziej także kanonicy gnieźnieńscy oraz uniejowscy)³³. Podobną prawidłowość obserwujemy również w wypadku diecezjan płockich, ordynowanych przez Jana Karnkowskiego – oni także, przystępując do święceń, przedłożyli biskupowi kujawskiemu prowizje wystawione przez kanoników włocławskich i kruszwickich, a także szlachtę urzędniczą z Dobrzynia oraz Gostynina, czyli miejscowości ulokowanych w granicach diecezji włocławskiej. Obserwacje te skłaniają do postawienia hipotezy, iż powodem przyjmowania przez kleryków diecezji płockiej wyższych święceń we Włocławku było pochodzenie z diecezji kujawskiej duchownych oraz świeckich patronów zapewniających im tytuł do owych *ordines maiores*. Pytanie, czy to właśnie tytuł do święceń był naczelnym powodem odległych niekiedy podróży „za święceniami” w wypadku innych diecezji, czy też mamy tu do czynienia z jakąś specyficzną sytuacją, dotyczącą wyłącznie diecezji płockiej w XVI stuleciu, wymaga przeprowadzenia dalszych studiów.

³³ K. KACZMAREK, *Święcenia duchowieństwa przez biskupa włocławskiego Macieja Drzewickiego*, s. 71-89.

ANEKS
 WYKAZ DUCHOWNYCH WYŚWIĘCONYCH PRZEZ BISKUPA JANA
 KARNKOWSKIEGO W 1533 R.

Podstawa źródłowa: Archiwum Diecezjalne we Włocławku, sygn. ABKP 2 (19): *Akta działalności biskupów kujawskich i pomorskich. Akta Macieja Drzewickiego (1513-1531) i Jana Karnkowskiego (1531-1537)*.

Edycja została przygotowana na podstawie instrukcji wydawniczej dla źródeł średniowiecznych – A. WOLFF, *Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku*, „Studia Źródłoznawcze” 1(1957), s. 155-181.

fol. 233r

Dominica quinquagesimae. Reverendissimus in Christo pater et dominus, dominus Joannes, Dei gratia episcopus Wladislaviensis, minores clericorum ordines accolitatus, in ecclesia sua Wladislaviensi celebravit, ubi promoti sunt infrascriptos [23 II 1533]

Joannes Nicolai de Czerwyce, dioecesis Gneznensis, de licencia sui dioecesani
 Marcus Joannis de Chodecz, dioecesis Wladislaviensis

fol. 238r

Nomina et cognomina ad infrascriptos sacros clericorum ordines, die sabbati Dominice Passionis Domini quo decantatur Sicientes, in ecclesia Wladislaviensi, per Reverendissimum dominum promotorum, alias Marcii vigesima nona [29 III 1533]

fol. 238v

Accoliti

Frater Martinus Martini, professus Ordinis Cisterciensium, de conventu Coronoviensi

Frater Bernardus Gregorii, professus Ordinis Cisterciensium, de conventu Coronoviensi

Frater Bernardus Nicolai, professus Ordinis Minorum de regula sancti Francisci, de conventu Sancte Trinitatis in Gedano

Frater Johannes Mathie, professus ordinis sancti Dominici, de conventu Sancte Trinitatis in Thorunia

Albertus Andree de Labyshyn, dioecesis Wladislaviensis

Subdiaconi

Felix Joannis de Grodzisko, clericus dioecesis Poznaniensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem generosorum dominorum Joannis Okun, subdapiferi Rawensis et Petri Okun – –

Regis Maiestatis

Michael Pauli de Glusko, dioecesis Poznaniensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem magnifici domini Nicolai Wolski, castellani Woyniczensis et Pauli Gamarth, subiudicis Sochaczowiensis

Petrus Gregorii de Lyubecz, dioecesis Poznaniensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem generosi domini Joannis Rozrazewski, heredis in Nova Civitate

Frater Paulus Mathie, professus Ordinis Canonicorum Regularium de Lyubraniecz

Frater Martinus Michaelis, professus Ordinis Canonicorum Regularium de Lyubraniecz

Stanislaus Joannis de Lowicz, dioecesis Gneznensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem venerabilis domini doctoris Ambrosii de Bolemow, canonici Lovicensis

Diaconi

Joannes Stanislai de Warka, dioecesis Poznaniensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem generosi domini Bartholomei Nowomyeszki

Florianus Michaelis de Gnyewkowo, dioecesis Wladislaviensis, ad certum titulum vicarie perpetue Wladislaviensis

Paulus Nicolai de Goslicze, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem venerabilis domini Joannis Withinski, canonici et officialis Plocensis

fol. 239r

Joannes Nicolai de Czerwye, dioecesis Gneznensis de licencia sui dioecesani, ad provisionem generosi domini Joannis Sthrambosh, capitanei Wolboriensis

Stanislaus Nicolai de Gembicze, dioecesis Wladislaviensis, ad provisionem generosi domini Jeronimi Rozrazewski, castellani Rogoznensis

Ambrosius Alberti de Bielsko, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem venerabilis domini Laurentii Brzeski, canonici Wladislaviensis

Simon Nicolai de Klyonow, dioecesis Wladislaviensis, ad provisionem generosi domini Georgii Lwowski, capitanei Oszczesoviensis

Mathias Alberti de Thrzlathkowo, dioecesis Poznaniensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem nobilium dominorum Pauli Pawlowski, Pauli Siroczki

Simon Laurentii de Borzishewo, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem nobilium dominorum Jacobi de Zarzeczewo, iudicis Dobrzinensis et Alberti de Glogow

Albertus Andree de Sokolowo, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem generosi domini Andree Grabski, castellani Crushviczensis

Joannes Nicolai de Lypno, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem venerabilis domini Stanislai Lypowicz, canonici Gneznensis et Wladislaviensis

Nicolaus Jacobi de Dobrzin, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem magnifici domini Nicolai Coszielieczki, pallatini Calisiensis

Joannes Stanislai de Radzieiow, dioecesis Wladislaviensis, ad provisionem proconsulis et consulum opidi Radzieiow

Stanislaus Joannis de Dobrzin, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem generosi domini Joannis Bloch, gladiferi Dobrzinensis

Salomon Stanislai de Bobrownyki, dioecesis Wladislaviensis, ad provisionem magnifici domini Stanislai Coszcielieczki, pallatini Poznaniensis

Joannes Nicolai de Thorun, dioecesis Culmensis, de licencia sui dioecesani, ad certum titulum altare tituli sancti Andree in ecclesia divini Jacobi ibidem

Frater Adam Simonis, professus Ordinis Cisterciensium de conventu Coronoviensi, de licencia sui superioris

Joannes Andree de Racianz, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem generosi domini Simonis Cziechowski, venatoris Gostinensis

Mathias Joannis de Jordanovicze, dioecesis Poznaniensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem venerabilis domini Stanislai Sczavinski, canonici Wladislaviensis

fol. 239v

Joannes Petri de Jamno, dioecesis Poznaniensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem generosi domini Nicolai Opporowski, succamerarii Wielunensis

Marcus Joannis de Chodecz, dioecesis Wladislaviensis, ad provisionem magnifici domini Nicolai Russoczki, castellani Biechoviensis

fol. 244r

Promoti ad sacros clericorum ordines, sabbato Sancto Pasche, per Reverendissimum dominum in ecclesia Wladislaviensi [12 IV 1533]

Diaconi

Michael Pauli de Glusko, dioecesis Poznaniensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem magnifici domini Nicolai Wolski, castellani Woyniczensis

Felix Joannis de Grodzisko, dioecesis Poznaniensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem generosorum dominorum Joannis Okun, subdapiferi Ravensis et Petri Okun – –

Stanislaus Joannis de Lowicz, dioecesis Gneznensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem venerabilis domini Ambrosii, doctoris in Bolyemow canonici Lowiczensis

Petrus Gregorii de Lyubecz, dioecesis Poznaniensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem generosi domini Joannis Rozdezazewski

Frater Martinus Michaelis, professus ordinis conventus sancti Augustini Canonicorum Regularium de Lyubranecz

Frater Paulus Mathie, professus ordinis conventus sancti Augustini Canonicorum Regularium de Lyubranecz

Presbiteri

Joannes Nicolai de Czerwye, dioecesis Gneznensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem domini Joannis Sthrambosh, capitanei Wolboriensis

Joannes Stanislai de Warka, dioecesis Poznaniensis, de licencia sui dioecesani, ad provisionem generosi domini Bartholomei Nowomyeszki

Stanislaus Nicolai de Gembicze, dioecesis Wladislaviensis, ad provisionem generosi domini Jeronimi Rozdezazewski, castellani Rogoznensis

Mathias Alberti de Thrzlyathkowo, dioecesis Poznaniensis, de licencia sui dioecisani, ad provisionem nobilium Pauli Pawlowski et Pauli Syroczi

Florianus Michaelis de Gnyewkowo, dioecesis Wladislaviensis, ad certum titulum vicarie perpetue ecclesie Wladislaviensis

Mathias Joannis de Jordanowicze, dioecesis Poznaniensis, de licencia sui dioecisani, ad provisionem venerabilis domini Stanislai Szczawinski, canonici Wladislaviensis

Joannes Petri de Jamno, dioecesis Poznaniensis, de licencia sui dioecisani, ad //provisionem generosi domini Nicolai Opporowski, succamerarii Wielunensis

fol. 244v

Joannes Andree de Raczianz, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecisani, ad provisionem generosi domini Simonis Cziechowski, venatoris Gostinensis

Paulus Nicolai Gosliczki, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecisani, ad provisionem venerabilis domini Joannis Withinski, canonici et officialis generalis Plocensis

Stanislaus Joannis de Dobrzin, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecisani, ad provisionem generosi domini Joannis Bloch, gladiferi Dobrzinensis

Salomon Stanislai de Bobrownyki, dioecesis Wladislaviensis, ad provisionem magnifici domini Stanislai Coszcielieczki, pallatini Poznaniensis

Simon Laurenci de Borzishewo, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecisani, ad provisionem nobilium Jacobi de Zarzeczewo et Alberti de Glogow

Marcus Joannis de Chodecz, dioecesis Wladislaviensis, ad provisionem domini Nicolai Russoczki, castellani Biechoviensis

Stanislaus Nicolai Branyeski, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecisani, ad ^{a-}<provisionem generosi domini Andree Grabski>^{-b} certum titulum ecclesie parochialis in Biskupicze

Albertus Andree de Sokolowo, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecisani, ad provisionem domini Andree Grabski, castellani Crushviciensis

Joannes Nicolai de Thorun, dioecesis Culmensis, de licencia sui dioecisani, ad <provisionem>^c certum titulum altare tituli sancti Andree in ecclesia sancti Jacobi in ibidem

Ambrosius Alberti de Bielsko, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecisani, ad provisionem venerabilis domini Laurenci Brzeski, canonici Wladislaviensis

Nicolaus Jacobi de Dobrzin, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecisani, ad provisionem magnifici domini Nicolai Coszcielieczki, pallatini Calissiensis

Joannes Stanislai de Radzieiow, dioecesis Wladislaviensis, ad provisionem proconsulis et consulum opidi Radzieiow

Joannes Nicolai de Lipno, dioecesis Plocensis, de licencia sui dioecisani, ad provisionem venerabilis domini Nicolai Lyppowicz, canonici Wladislaviensis

Simon Nicolai de Lelonow, dioecesis Wladislaviensis, ad provisionem generosi domini Georgii Lwowski

^{a-b} przekreślone

^c przekreślone

BIBLIOGRAFIA

I. ŹRÓDŁA

1. Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu
Acta Episcopalia, t. 8, 11 i 12.
2. Archiwum Diecezjalne we Włocławku
Akta działalności biskupów kujawskich i pomorskich. Akta Macieja Drzewickiego (1513-1531) i Jana Karnkowskiego (1531-1537), sygn. ABKP 2(19).
Akta działalności biskupów kujawskich i pomorskich. Akta Jana Karnkowskiego (1531-1537), Łukasza Górki (1538-1542), Mikołaja Dzierzgowskiego (1543-1546), Jana Drohojowskiego (1551-1557) i Jana Karnkowskiego (1567-1581), sygn. ABKP 3(20).
Akta działalności biskupów kujawskich i pomorskich. Akta Andrzeja Zebrzydowskiego (1546-1551) i Jakuba Uchańskiego (1557, 1561-1562), sygn. ABKP 4 (22).
3. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu: *Metrica ordinationis presbiterorum et clericorum per reverendum olim patrem dominum Petrum, Dei gratia episcopum Lacedemonensem, achidiaconum, suffraganeum et canonicum Plocensem ab anno Domini 1515 usque ad M.D.XXX*, , sygn. rkp. 4874 I.
4. Inwentarz dóbr i dochodów biskupstwa włocławskiego z roku 1534, wyd. B. Ulanowski, „Archiwum Komisji Historycznej” 10(1916), s. 1-128.

II. LITERATURA

- BOREK A.: Świecenia duchowieństwa w późnośredniowiecznej Polsce: praktyka i jej uwarunkowania na przykładzie włocławskich wykazów święceń, „Studia Źródłoznawcze” 52(2014).
- CHMIEL J.: *Interstycje w prawodawstwie Kościoła zachodniego. Studium historyczno-prawne*, Lublin 1976 (maszynopis).
- FUCHS V.: *Der Ordinationstitel von seiner Entstehung bis auf Innozent III*, Bonn 1930.
- GAŚSIOROWSKI A.: Świecenia w diecezji kujawskiej na przełomie XV i XVI wieku, „Roczniki Historyczne” 67(2001).
- GÓRSKI E.: *Świecenia niższe i wyższe: studium liturgiczno-historyczne*, Sandomierz 1954.
- HAUBLING A.A.: *Weihe, -grade, -hindernisse. A. Westkirche, Lexicon des Mittelalters*, Bd. VIII, München 1997, kol. 2104-2107.

- KACZMAREK K.: Święcenia duchowieństwa przez biskupa Andrzeja Zebrzydowskiego w 1550 r. (w druku)
- KACZMAREK K.: Święcenia duchowieństwa przez biskupa krakowskiego Jana Rzeszowskiego (†1488), „Folia Historica Cracoviensia” 18(2012).
- KACZMAREK K.: Święcenia duchowieństwa przez biskupa włocławskiego Macieja Drzewickiego w latach 1516-1529, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 104(2015).
- KACZMAREK K.: Święcenia duchowieństwa we Włocławku w 1516 r., „Zapiski Historyczne” 78(2013), z. 4.
- KACZMAREK K.: Święcenia zakonników w diecezji kujawskiej w I połowie XVI wieku, „Roczniki Humanistyczne” 62(2014), z. 2.
- KACZMAREK K.: Święcenia zakonników w diecezji płockiej w I połowie XVI wieku, „Roczniki Historyczne” 77(2011).
- KACZMAREK K.: Zakonnicy na wykazach święconych z księgi arcybiskupa gnieźnieńskiego Zbigniewa Oleśnickiego (1482-1493), w: Wielkopolska – Polska – Czechy. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesorowi Bronisławowi Nowackiemu, red. Z. Górczak i J. Jaskulski, Poznań 2009, s. 297-315.
- KORYTKOWSKI J.: Zbigniew Oleśnicki, arcybiskup gnieźnieński i prymas Polski, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego” 15(1887).
- KUJAWSKI W.: Wykazy święconych z najstarszej księgi akt działalności biskupów włocławskich (Kurozwęckiego i Przerębskiego – lata 1496-1511), „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 72(1999).
- ŁOSOWSKA A.: Duchowni wyświęceni w Lublinie przez biskupa przemyskiego Macieja Drzewickiego (22 II 1506), „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 100(2013).
- OLCZAK S.: Diecezjanie płocki w poznańskich księgach święceń z przełomu XVI i XVII stulecia, „Studia Płockie” 13(1985).
- OTT L.: Das Weihesakrament, Freiburg im Breisgau 1969.
- PAWLINA L.: Dymisorie w rozwoju historycznym, Lublin 1936.
- PUZA R.: Weihetitel, w: Lexicon des Mittelalters, Bd. VIII, München 1997, kol. 2109.
- SMITH D.M.: Guide to Bishop's Registers of England and Wales. A Survey from the Middle Ages to the Abolition of Episcopacy in 1646, London 1981.
- ŚMIGIEL K.: Karnkowski Jan, w: Encyklopedia Katolicka, t. VIII, Lublin 2000, kol. 855.
- URBAN W.: Karnkowski Jan, w: PSB, t. XII, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966-1967, s. 74-76.
- WIESIOŁOWSKI J.: Środowiska kościelne i kultura, w: Kultura Polski średniowiecznej XIV-XV wiek, red. B. Geremek, Warszawa 1997, s. 257-265.
- WIŚNIEWSKI E.: Duchowni święceni w roku 1515 w świetle płockiej księgi święceń, „Roczniki Humanistyczne” 34(1986), z. 2.
- WIŚNIEWSKI E.: Liczebność święceń kapłańskich w diecezji płockiej w latach 1514-1530, w: Religia, edukacja, kultura. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Litakowi, red. M. Surdacki, Lublin 2002, s. 35-46.

WIŚNIEWSKI E.: Terminarz i miejsce święceń osób duchownych w diecezji płockiej w latach 1515-1530, w: Kościół, społeczeństwo, kultura. Prace ofiarowane Profesorowi Wiesławowi Müllerowi z okazji pięćdziesięciolecia pracy naukowej i dydaktycznej, red. I. Drob, H. Łaskiewicz, A. Stasiak, B. Szady i C. Taracha, Lublin 2004, s. 37-45.

WOLFF A.: Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku, „Studia Źródłoznawcze” 1(1957).

DUCHOWNI ORDYNOWANI PRZEZ BISKUPA KUJAWSKIEGO JANA KARNKOWSKIEGO W 1533 R.

Streszczenie

Artykuł przynosi analizę praktyki święceń odprawionych wiosną 1533 r. przez ordynariusza diecezji kujawskiej, biskupa Jana Karnkowskiego. Wykaz kilkudziesięciu duchownych wyświęconych przez tego hierarchę został wpisany do księgi biskupa Korytkowskiego, która jest przechowywana w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku. W wykazie tym odnajdujemy akolitów, subdiakonów, diakonów oraz kapłanów z diecezji włocławskiej, a także liczne grono kleryków ordynowanych przez biskupa Karnkowskiego, którzy przybyli po święcenia do Włocławka z innych diecezji, przede wszystkim z diecezji płockiej. Analizie zawartości źródła towarzyszy jego edycja oparta na rękopisie akt biskupich.

Słowa kluczowe: święcenia; duchowieństwo; Diecezja Kujawska, XVI wiek; Jan Karnkowski.

CLERGYMEN ORDAINED BY THE BISHOP OF THE KUJAWY REGION JAN KARNKOWSKI IN 1533

Summary

The article brings an analysis of the practice of ordination by the Bishop of the Diocese of Kujawy, Jan Karnkowski in the spring of 1533. The list of dozens of priests ordained by the hierarch has been entered into the bishop Korytkowski's book, which is kept in the archive of the Diocese in Włocławek. In this list we find acolytes, subdeacons, deacons and priests of

the Diocese of Włocławek, as well as a large group of seminarians ordained by Bishop Karnkowski who came to Włocławek from other dioceses, primarily from the Diocese of Płock, to be ordained. The analysis of content of the source is accompanied by its edition based on the manuscript of the bishop's acts.

Key words: ordination; clergy; the Diocese of Kujawy; the 16th century, Jan Karnkowski.

Translated by Karolina Jurak